

SADRŽAJ

Lista tabela, slika i grafikona	13
Predgovor	15
Uvod	17

OSNOVE SPOLJNE POLITIKE SRBIJE

Determinante spoljne politike Srbije	23
Pojam determinanti spoljne politike	27
Klasifikacija determinanti spoljne politike i utvrđivanje hijerarhije	34
Determinante spoljne politike Republike Srbije od 2000. godine	43
<i>Period od 2000. do 2003. godine</i>	43
<i>Period od 2003. do 2006. godine</i>	47
<i>Period od 2006. do 2008. godine</i>	50
<i>Period od 2008. do 2012. godine</i>	54
<i>Period od 2012. godine</i>	57
Institucionalni model – ko stvara i sprovodi spoljnu politiku Srbije?	61
Šta je utvrđivanje, a šta vođenje spoljne politike?	61
Utvrđivanje spoljne politike Republike Srbije	63
Sprovođenje spoljne politike	69
Kontrolno-nadzorna funkcija nad egzekutivom u domenu spoljne politike	76
Utvrđivanje, sprovođenje i kontrola spoljne politike Srbije u praksi	79

Sredstva spoljne politike Srbije	90
Diplomatska sredstva spoljne politike – kapaciteti:	
Ministarstvo spoljnih poslova	91
Diplomatska sredstva spoljne politike:	
diplomatski i politički instrumenti	114
Ekonomska sredstva spoljne politike	129
Vojna sredstva spoljne politike	144
Kulturna sredstva spoljne politike	157
Nacionalni interesi Srbije i strateški ciljevi spoljne politike	168
Nacionalni interesi Srbije	172
Strateški ciljevi spoljne politike Srbije	176
Istorijski okviri proučavanja spoljne politike Srbije	196
Kontekst	196
Savremeno razdoblje spoljne politike Srbije (2000–2023)	198

ČLANSTVO U EVROPSKOJ UNIJI
 KAO PROKLAMOVANI STRATEŠKI
 SPOLJNOPOLITIČKI CILJ SRBIJE

Uvod	207
Početak procesa evropskih integracija Srbije u okviru Savezne Republike Jugoslavije i Državne zajednice SCG (2000–2006)	210
Nezavisna Srbija (2006–2012) i nastavak procesa evrointegracija . . .	214
Nastavak predugačkog puta: Srbija i EU od 2013. do 2023. godine . .	217
Usklađenost spoljne politike Srbije sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU (2012–2024)	223
Izazovi sadržaja poglavlja 30 (Ekonomski odnosi sa inostranstvom) u kontekstu evropskih integracija Srbije	230

SPOLJNA POLITIKA SRBIJE
 U KONTEKSTU KOSOVSKE PITANJA

Uvod	239
Ključni statusni dokumenti za Republiku Srbiju	240

Politika prema kosovskom pitanju neposredno nakon promene vlasti 2000. godine	242
Pristup Zorana Đinđića i mogućnost podele.	247
Plan regionalizacije Kosova („autonomije unutar autonomije“) u svrhu zaštite Srba.	250
Pregovori o statusu u okviru UN	253
Ahtisarijev plan i pokušaji sprečavanja jednostranog proglašenja nezavisnosti.	257
Politika sprečavanja priznanja Kosova i preuzimanja kontrole nad severom pokrajine	260
Stabilizacija prilika i kontinuitet politike nepriznavanja.	264
Promena politike nakon savetodavnog mišljenja i tehnički dijalog	267
Promena politike: politički dijalog i Briselski sporazum.	273
Zastoj u dijalogu, „razgraničenje“ i otpriznavanje	278
Vašingtonski dogovor i ekonomska normalizacija.	281
Oživljavanje dijaloga uz posredovanje EU: Briselsko-ohridski sporazum.	283

ODNOSI SRBIJE SA VELIKIM SILAMA

Uvod	291
Odnosi Srbije i Sjedinjenih Američkih Država	294
<i>Kratak istorijski osvrt</i>	294
<i>Savremeni srpsko-američki odnosi</i>	301
<i>Ekonomski odnosi</i>	309
<i>Meka moć SAD u Srbiji</i>	312
Odnosi Srbije i Ruske Federacije	316
<i>Kratak istorijski osvrt</i>	316
<i>Savremeni srpsko-ruski odnosi</i>	321
<i>Ekonomski odnosi</i>	326
<i>Meka moć Rusije u Srbiji</i>	330
Odnosi Srbije i Narodne Republike Kine.	334
<i>Kratak istorijski osvrt</i>	334
<i>Savremeni odnosi Srbije i NR Kine</i>	338

<i>Ekonomski odnosi</i>	344
<i>Meka moć Kine u Srbiji</i>	348

BILATERALNI ODNOSI REPUBLIKE SRBIJE
I DRUGIH ZNAČAJNIH AKTERA
U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

Odnosi Srbije i SR Nemačke.	355
Odnosi Srbije i Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske	366
Odnosi Srbije i Republike Francuske	375
<i>Kratak istorijat odnosa u XIX i XX veku</i>	375
<i>Savremeni srpsko-francuski odnosi</i>	379
<i>Ekonomski odnosi</i>	386
<i>Saradnja u oblastima kulture, nauke i obrazovanja</i>	388
Odnosi Srbije sa Turskom – važan „sused“ koji to <i>de iure</i> nije.	391
Instrument razgranatih strateških partnerstava Srbije – odgovor na krizu prozapadnog kursa.	397
Važniji subregionalni akteri (Izrael, Indija, Japan, Brazil i Meksiko) i njihovi odnosi sa Srbijom	404

REGIONALNA KOMPONENTA
SPOLJNE POLITIKE SRBIJE

Uvod	409
Odnosi Srbije sa „starim“ susedima – Od prilično otežanih odnosa do postepene relaksacije.	414
Srbija i Mađarska: od loših odnosa do strateških partnera	416
Srbija i Rumunija: istorijski dobri odnosi i njihova savremena potvrda.	421
Srbija i Bugarska: ka potpunoj konsolidaciji odnosa.	424
Srbija i Albanija – pokušaji prevazilaženja istorijskog nasleđa i novi kvalitet odnosa	428
Ostali susedi nekadašnje Jugoslavije i njihovi odnosi sa Srbijom	432
Složeni odnosi Srbije sa susedima nastalim od SFR Jugoslavije	435

Odnosi sa Hrvatskom – najveći izazov u bilateralnim odnosima Srbije sa susedima	437
Odnosi Srbije sa Bosnom i Hercegovinom	443
Slovenija – značajan investitor i podrška Srbiji na putu ka EU	448
Severna Makedonija – dve decenije uspona odnosa	451
Srbija i Crna Gora – decenija i po turbulentnih odnosa.	455

REPUBLIKA SRBIJA I MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE

Uvod	463
Srbija i Organizacija Ujedinjenih nacija	466
<i>Spoljnopolitički ciljevi i sredstva Srbije i Ujedinjene nacije</i>	468
<i>Spoljnopolitički učinci Srbije u Ujedinjenim nacijama</i>	473
Srbija i Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS) . . .	479
Srbija i Savet Evrope	488
Srbija i Partnerstvo za mir	496
Saradnja Srbije sa Pokretom nesvrstanih zemalja.	503
Srbija i Svetska trgovinska organizacija	511
Zaključak	519
Bibliografija	523
Biografije autora	587

UVOD

Čuveni državni sekretar i savetnik za nacionalnu bezbednost predsednika SAD Henri Kisindžer u jednoj od svojih znamenitih studija postavio je pitanje „Da li je Americi potrebna spoljna politika?“¹ Ovakvo pitanje bi u kontekstu naše zemlje bilo izlišno. Uzimajući u obzir brojne spoljne i, sa njima povezane, unutrašnje izazove koji prate Srbiju od uspostavljanja savremene državnosti početkom 19. veka, pa sve do današnjih dana, ne čudi da problematizacija potrebe za spoljnom politikom naše države nije bila prisutna u javnom diskursu, kao ni u naučnim studijama.

Međutim, pojedini stručnjaci su u prethodnom periodu javno iznosili svoje dileme u vezi sa tim da li Srbija zapravo ima spoljnu politiku. Osnovna skepsa mnogih koji su dovodili u pitanje njenu postojanost jeste da li postoje jasni ciljevi i jasan plan Srbije u međunarodnom delovanju, koji je važan element svake javne politike (*policy*), te da li je moguće u ovom delovanju Srbije uočiti dovoljno kontinuiteta. Ovu važnu naučnu i društvenu dilemu smo uzeli u obzir kao polaznu osnovu za naš istraživački poduhvat kome pristupamo u ovoj studiji.

Ova monografija istražuje osnovne postavke spoljne politike Srbije u 21. veku, kako bi izdvojila njene osnovne elemente i utvrdila da li su obrasci kontinuiteta u njoj dovoljno postojani. Polazna teza jeste da spoljna politika Srbije svakako postoji, te da u njoj postoje jasni obrasci kontinuiteta u prvoj četvrtini ovog veka. Sa druge strane, ovi obrasci nisu potpuno dominantni i sveobuhvatni, jer su postojali važni elementi promena u određenim aspektima spoljne politike Srbije, koje je potrebno izdvojiti i pojasniti njihovu genezu. Ova studija nastoji da objasni koje su ključne postavke i elementi spoljne politike Srbije, kao i koje su determinante

¹ Henri Kisindžer, *Da li je Americi potrebna spoljna politika?*, Klub Plus, Beograd, 2011.

usmeravale obrasce kontinuiteta i promena u najvažnijim aspektima međunarodnog delovanja Srbije od početka veka, pa do danas.

Naučna opravdanost izrade ove monografije temelji se na činjenici da nauci o međunarodnim odnosima i disciplini spoljnopoličke analize nedostaju sveobuhvatne studije savremene spoljne politike Srbije. Dovoljno je pomenuti da je poslednja celovita studija spoljne politike naše države objavljena 1972. godine.² Takođe, pitanje obrazaca kontinuiteta i promena u spoljnoj politici Srbije se adresiralo samo parcijalno i načelno u dosadašnjim istraživanjima. U tom pogledu, ovom monografijom nastojimo da pružimo doprinos budućim istraživanjima spoljne politike Srbije u njenim konkretnim domenima, pružajući opštu polaznu osnovu za takve analize.

Društvena opravdanost monografije bazira se na kontekstu u kome se spoljna politika Srbije i dalje nalazi pred brojnim izazovima. Ključna pitanja i procesi koji se u njoj analiziraju su i dalje veoma aktuelni, a verovatno će i ostati (barem) do kraja treće decenije ovog veka. Stoga, ova monografija može služiti i kao korisna analitička literatura profesionalnim diplomatama i odlučiocima u spoljnoj politici Srbije, kako bi imali pred sobom celokupnu širu sliku kreiranja i realizacije jedne kompleksne materije kakva je spoljna politika naše države. Takođe, knjiga može biti od koristi za sticanje analitičkih znanja o spoljnoj politici Srbije novinarima, publicistima, kao i svim ostalim građanima zainteresovanim za ovu temu.

Knjiga započinje analizom osnovnih postavki spoljne politike Srbije u njenoj celosti: ključnih *determinanti* koje usmeravaju i opredeljuju ili ograničavaju njen pravac, *institucionalnog okvira* za kreiranje i realizaciju spoljne politike, *sredstava* koje Srbija ima na raspolaganju za njenu realizaciju, kao i nacionalnih *interesa* i ključnih *ciljeva* kojima teži u svojoj spoljnoj politici. Ovakva polazna matrica neguje analitički pristup koji je na Fakultetu političkih nauka započet u istraživanju spoljne politike naše države od strane profesora Momira Stojkovića, a nastavljen i produbljen u radu profesora Iva Viskovića.

Nakon toga, u knjizi se tematski analiziraju ključni aspekti spoljne politike Srbije – put ka članstvu u Evropskoj uniji, spoljnopolička aktivnost u kontekstu kosovsko-metohijskog pitanja, savremeni bilateralni

² Velibor Gavranov, Momir Stojković, *Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije*, Savremena administracija, Beograd, 1972.

odnosi sa velikim silama i drugim značajnim akterima u međunarodnim odnosima, regionalna komponenta spoljne politike Srbije i delovanje Srbije u multilateralnim forumima i međunarodnim organizacijama. U svakom od ovih konkretnih aspekata analiziraju se obrasci kontinuiteta i promena u pogledu ciljeva i sredstava, te izdvajaju ključne determinante koje usmeravaju spoljnu politiku Srbije u tom domenu od početka 21. veka do danas.

Osnovna postavka ovog rada bazirana je na primeni kvalitativne metodologije u političkim naukama. Ključni metod koji se koristi u prvom delu knjige jeste analiza sadržaja, na osnovu čijih nalaza se vrše izrada modela i klasifikacija vezanih za spoljnu politiku Srbije. Analizom sadržaja normativnih akata (ustava, zakona i podzakonskih akata) formira se institucionalni model utvrđivanja i sprovođenja spoljne politike Srbije, i klasifikuju proklamovani ciljevi i sredstva. Sa druge strane, analizom sadržaja primarnih (zvaničnih dokumenata vezanih za spoljnu politiku Srbije i izjava zvaničnika dostupnih u medijima i na institucionalnim portalima) i sekundarnih izvora (relevantnih naučnih i analitičkih studija o spoljnoj politici Srbije) formira se model spoljnopolitičkog delovanje u praksi i izdvajaju determinante koje ga oblikuju.

U delovima knjige u kojima se analiziraju obrasci kontinuiteta i promene u konkretnim tematskim oblastima, ključni metoda koji se koristi je praćenje procesa (*process tracing*). U hronološkom pregledu, na osnovu nalaza dobijenih analizom sadržaja primarnih i sekundarnih izvora vezanih za procese utvrđivanje i sprovođenje spoljne politike Srbije u datoj oblasti, izdvajaju se obrasci kontinuiteta i promena u ciljevima i sredstvima, zatim uloga ključnih aktera u njihovom formulisanju, kao i faktori (determinante) koji su uticali na ove obrasce u procesu.

Pored toga, u manjoj meri se u radu koriste i druge važne metode, poput uporedne metode, koja se koristi kako bi se spoljnopolitički kapaciteti koje Srbija ima na raspolaganju skalirali u odnosu na države slične veličine, bogatstva i geografskog položaja. Takođe, koriste se i bazične kvantitativne metode, kao što su deskriptivna statistika napravljena za potrebe analize geografske rasprostranjenosti stalnih diplomatskih misija Republike Srbije i za slične procene spoljnopolitičkih kapaciteta koje država ima na raspolaganju.

Doprinos ove monografije, pored činjenice da je prva koja sistematski analizira spoljnu politiku naše zemlje u njenoj sveukupnosti nakon gotovo pola veka i da pruža odgovor na naučno i društveno relevantno

istraživačko pitanje, leži i u osvetljavanju aspekata spoljne politike Srbije koji su veoma retko i parcijalno analizirani u naučnoj literaturi. Najbolji primeri u ovom domenu jesu klasifikacija determinantni koje su oblikovale spoljnu politiku Srbije, zatim temeljna analiza diplomatskih i drugih sredstava koje Srbija ima na raspolaganju u svojoj spoljnoj politici, kao i izrada normativnog modela utvrđivanja i sprovođenja spoljne politike Srbije i upoređivanje sa praksom u ovom pogledu.